

Бачення мирного, безпечного та процвітаючого Чорноморського регіону

Експертної групи Кримської платформи

Чорноморський регіон є стратегічно важливою частиною Європи та її воротами в країни та регіони, розташовані далеко за межами континенту. Європа Неподільна, Вільна та у Мирі можлива лише за умов інтеграції регіону в європейський політичний, оборонний та економічний простір. Тому відновлення суверенітету та територіальної цілісності України, Грузії та Молдови в їх міжнародно визнаних кордонах є важливою передумовою цього. Також необхідно розглядати регіон у ширшому контексті світової політики та інтересів, а також його взаємозв'язок із регіонами Балтійського, Середземноморського та Каспійського морів. Моделі агресивної поведінки Росії у Чорному морі не відрізняються від вживаних у Балтійському та Баренцевому морях, отже це вимагає єдиної та скоординованої відповіді.

Фрагментоване бачення та відсутність стратегії уможливили ведення Росією агресивних війн проти Грузії в 2008 році та України в 2014 і 2022 роках. Спроба незаконної анексії Криму та його надзвичайна мілітаризація дозволили Кремлю відчутно посилити безпекові загрози державам регіону, котрим не вистачає ваги та спроможностей самостійно поратися з Росією. Морські лінії комунікацій через Азовське та Чорне моря знаходяться під загрозою з 2018 року, а останнім часом Росія запровадила блокаду українських портів, що завдало удару світовій продовольчій безпеці. «Непотопний авіаносець» також дозволив Росії посилити свою присутність та шкідливу діяльність на Близькому Сході, у Північній Африці та Середземномор'ї. Захоплення Криму дозволило Москві об'єднати північну та південну частини своєї архітектури «бульбашок небезпеки» (A2/AD), зменшивши стратегічну глибину НАТО та країн-партнерів. Володіючи крилатими ракетами «Калібр», здатними нести ядерний боєзаряд, із радіусом ураження, що включає переважну більшість країн континенту, Росія посилила брязкання ядерною зброєю та безрозсудну поведінку, котра може призвести до непередбачуваних наслідків. У Криму дислокуються пускові платформи такої зброї, а також відновлені два радянських сховища ядерної зброї, отже ядерна небезпека з боку Росії вимагає контрстратегії.

Водночас, окрім російської агресії, на регіональну безпеку впливає ще кілька факторів. Конфлікти на Близькому Сході створили прямі (для Туреччини) і опосередковані (для решти Європи) загрози безпеці. Внутрішньополітична ситуація в окремих державах регіону, а також зростання антизахідних настроїв, що їх просувають проросійські сили, впливають на стабільний розвиток і безпеку. Послаблення трансатлантичних зв'язків і розрізнені погляди на роль і участь Китаю можуть спричинити ускладнення. Тому потрібне глибше усвідомлення проблем національної безпеки окремих держав.

В інтересах НАТО, ЄС та їхніх держав-членів, а також регіональних держав шукати рішення, котрі відповідатимуть потребам безпеки всіх залучених держав у взаємовигідний спосіб.

Хоча країни регіону ще багато що можуть зробити для посилення власних спроможностей і поглиблення взаємодії одна з одною, без залучення зовнішніх гравців безпекове середовище погіршиться і може спричинити розширення меж конфлікту по за Росію та Україну.

Зацікавлені сторони (держави регіону, Сполучені Штати, Сполучене Королівство, Канада, Японія, НАТО, ЄС тощо) мають визнати необхідність вироблення комплексної стратегії та створення відповідних структур для її реалізації.

Безпекова сфера

Зацікавлені сторони мають розробити комплексну стратегію посилення безпеки, яка включатиме, серед іншого, постійну стійку присутність уздовж східного флангу НАТО, а також ротаційну присутність військових кораблів і військових літаків нечорноморських країн, котрі відігравали надзвичайно важливу стабілізуючу роль, з урахуванням положень (обмежень) Конвенції Монтре. Стратегію морської безпеки Європейського Союзу слід оновити, аби вона відповідала безпековому середовищу в регіоні, що суттєво погіршилося. Деякі місії та операції можуть бути розпочаті лише після завершення російсько-української війни, інші мають бути ініційовані негайно.

НАТО, за активної участі США, має сприяти створенню Об'єданого багатонаціонального штабу, відповідального за навчання, планування та координацію всіх військових дій країн Альянсу та партнерів у Чорноморському регіоні. НАТО та Україна мають створити постійну робочу групу при Міжнародному військовому штабі в Брюсселі та відновити постійну присутність України в командуванні ОЗС НАТО в Нортвуді, Сполучене Королівство. НАТО та країни-партнери мають працювати над плануванням на випадок надзвичайних ситуацій, спільною політикою та діями, а також ситуаційною обізнаністю щодо Чорноморсько-Середземноморського театру.

Зацікавлені сторони мають створити Спільну військово-морську платформу в Чорному морі для регулярного патрулювання, спрямованого на забезпечення свободи судноплавства, захисту морських ліній комунікацій та проведення інших небойових операцій у Чорному морі. Настав час створити коаліцію з морського розмінування, аби подолати наслідки російської агресії та забезпечити безпеку морських комунікацій. НАТО та ЄС мають розширити мандати своїх військово-морських місій та операції «Атланта», аби була можливість боротися із порушенням санкцій, переміщенням зброї та товарів подвійного призначення, а також протидіяти передачі українського зерна та інших товарів, незаконно захоплених Росією. Туреччина могла б відіграти провідну роль як зацікавлена сторона в регіоні.

Враховуючи зростаючі ракетні загрози з боку Росії та Ірану, США, їхні союзники та партнери мають розглянути ідею створення мережі протиповітряної та протиракетної оборони, сумісної на початковому та інтегрованої в єдину систему на кінцевому етапі, включаючи наявні системи балтійських країн. Це може посилити елементи Національної протиракетної оборони США в Румунії та Польщі. Захисту військово-морської бази в Констанці, Румунія, і порту Одеса, Україна, має бути надано пріоритет. Інтегрована протиповітряна і протиракетна оборона може простягнутися аж до Ізраїлю, створивши таким чином зони A2/AD від півночі Європи до Близького Сходу.

Зацікавлені сторони мають працювати над покращенням взаємодії та обміну розвіданими, а також посилювати спроможності кіберзахисту. Вони також мають зміцнити

спроможності регіональних держав у сфері розвідки, спостереження, цілевказання цілей і технічної розвідки в усіх середовищах.

Зацікавлені сторони повинні працювати над створенням Спільних центрів ситуаційної обізнаності на національному рівні та інтеграцією їх у єдину мережу, що об'єднує Чорноморський регіон, Балтійський регіон та Середземномор'я. Це дозволить підвищити ситуаційну обізнаність шляхом об'єднання в мережу цивільних і військових радарів, інших оптичних і електронних засобів спостереження, супутників і баз даних, а також завдяки обміну інформацією.

Зацікавлені сторони мають розробити план нарощування можливостей оборонної промисловості для задоволення нагальних потреб, а також співпраці в дослідженні та розробці новітніх систем озброєнь, що посилять обороноздатність прибережних держав. Рамку Постійної структурованої співпраці (PESCO) слід розглядати як інтерфейс залучення Сполученого Королівства, України та інших держав-партнерів.

Зацікавлені сторони повинні розробити план допомоги державам регіону у зміцненні їх берегової оборони, Військово-Морських Сил, прикордонних, пошуково-рятувальних служб шляхом прямої та цільової допомоги, ленд-лізу, закупівлі необхідних засобів, спільного виробництва та досліджень і розробок. Слід також розглянути питання спільного дослідження набутого досвіду.

США мають розглянути можливість включення України до своєї Європейської ініціативи стримування, зокрема, щодо вдосконалення інфраструктури та посилення попереднього позиціонування (дислокації засобів).

Зацікавлені сторони мають розробити правову базу для забезпечення доступу збройних сил НАТО та її держав-членів до країн-партнерів (відповідно до конституційних вимог приймаючої країни), а також щодо підтримки операцій приймаючою країною (Host Nation Support).

Зацікавлені сторони повинні розробити план протидії зловживанню та хибному використанню Росією міжнародного права з метою перешкоджання свободі судноплавства (шляхом закриття навігації у великих морських районах у порушення, зокрема, Конвенції ООН з морського права), спробам легалізувати незаконну анексію (за допомогою механізму NAVAREA та випуску спотворених морських і навігаційних карт). Вони також повинні розробити стратегію протидії втручання Росії у функціонування глобальної системи позиціонування (GPS), що спричиняє несправності та технічні перешкоди.

Санкції та їх застосування

Зацікавлені сторони мають розглянути можливість запровадження санкцій проти російських портів на Чорному та Азовському морях (Порт Кавказ, Ростов-на-Дону, Темрюк, Азов та Новоросійськ) за сприяння порушенню «кримських» санкцій (завантаження товарів у Криму, але зазначення російських портів як пунктів відправлення), перевезення незаконно захоплених українських товарів, використання цивільних вантажних суден для доставки зброї та товарів подвійного призначення, підробку транспортних документів тощо. Пакет санкцій також має бути розширений на всі судноплавні та асоційовані компанії, причетні до такої незаконної діяльності.

Зацікавлені сторони повинні розглянути питання про заборону здійснення прямих морських перевезень між портами своїх країн і портами Кримського півострова та материкової частини Росії, що знаходяться під санкціями, та перевіряти справжність судових документів у портах призначення/відправлення, аби унеможливити порушення Росією «стелі» (обмежень) цін на нафту та експорт незаконно вилучених в Україні товарів.

Зацікавлені сторони мають розробити стратегію роботи з судновласниками та операторами, страховими та іншими пов'язаними компаніями, юридичними та фізичними особами (включно з капітанами та членами екіпажу), які порушують санкції та здійснюють перевезення російських товарів, а також протидії діяльності «тіньового флоту», котрий Росія використовує для порушення схеми обмеження цін на нафту.

Економічний вимір

США, ЄС та деякі країни «Групи 20» мають зміцнювати економічні зв'язки з прибережними країнами, збільшувати прямі іноземні інвестиції, запускати енергетичні та інфраструктурні проекти тощо, щоб сприяти економічному розвитку та стабільності в регіоні та зменшенню залежності від Росії.

США, ЄС і деякі країни «Групи 20» мають розглянути стратегічні інвестиції в сектор розвідки, особливо на континентальному шельфі, а також у зелену енергетику, щоб прибережні держави могли задовольнити свої енергетичні потреби, диверсифікувати джерела постачання енергії та здійснити перехід на зелену енергетику у процесі інтеграції в ЄС.

Зацікавлені сторони мають вивчити можливості зміцнення інтегрованості транспортної, енергетичної та цифрової інфраструктури в регіоні між Балтійським, Чорним, Каспійським і Середземним морями.

Урядування та протидія зловмисній діяльності Росії

Усі відповідні міжнародні суб'єкти мають розробити стратегію своєї подальшої підтримки регіональних держав для зміцнення їхніх демократичних інституцій, механізмів запобігання корупції та прискорення їх просування до європейської та євроатлантичної спільноти.

Зацікавлені сторони, зокрема ЄС, НАТО та США, мають шукати шляхи посилення спроможностей для боротьби з російською дезінформацією та пропагандою в Чорноморському регіоні.

*** * ***

Чорноморські держави та їхні союзники й партнери багато що можуть зробити навіть в умовах триваючої збройної агресії Росії. Додаткові ініціативи мають бути розроблені з метою їх запуску одразу після деокупації Криму та Азово-Чорноморського регіону. Довгострокове бачення ширшого Чорноморського регіону як невід'ємної частини європейського політичного, оборонного, економічного та інших просторів (членство України, Грузії та Молдови в НАТО та ЄС) вимагає від Європейського Союзу та НАТО створення комплексної стратегії інтеграції регіону.